

G'AFUR G'ULOMNING 'VAQT' SHE'RI TAHLILI.

Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik

fakulteti 2-kurs talabasi

Naimova Ozoda.

Annotatsiya : Aslida, inson vaqti uning umridir. Vaqt bulutlardek o'tib ketadi. Kishi o'z zamoni va vaqtining qadrini bilishi, hatto biror lahzasini behuda o'tkazmasligi vashu asnoda eng afzal so'z va ishlarni bajarishi lozim. Doimo niyati yaxshilikda bo'lishi va bajariladigan amallarida sustkashlik qilmasligi kerak.

Kalit so'zlar : vaqt, zamonasizlik, nafas, umr, sharob.

G'afur G'ulom ijodiga nazar solsak, uning she'rlari, asarlari hamda hikoyalari naqadar ichki tuyg'u bilan ifodalanganini ko'rishimiz mumkin. Uning ijodi har jabhani o'z ichiga qamrab oladi. G'afur G'ulom ham ijodkor, ham adabiyotshunos va shu bilan birgalikda akademik- shoir hisoblanadi. Uning ijodiy mahsuli juda ko'p qamrovli bo'lib, ijodga turli usullar bilan yondashgan. Adibning "Vaqt" she'ri hammaga ma'lum va mashhur she'rlaridan biri hisoblanadi. G'afur G'ulomning "Vaqt" she'ri haqida gapiradigan bo'lsam, bu she'r adibning jiyani tufayli boshlanadi. Ya'ni "Vaqt" she'ri sarlavhasida ostida quyidagi so'zlar bitilgan : "Menga soat taqdim etgan jiyanim Hamidulla Husan o'g'liga bag'ishlangan " deb yozib qo'yilgan.

Shoir ushbu she'rini yozgan paytda, g'oyat murakkab, sharqona-o'zbekona fikr cheklangan, fikr-mulohazalar esa markscha – lenincha fikr yuritiladigan davr edi. G'afur G'ulom ushbu aqidalar chizig'idan yurmaslik qanchalik xavfli ekanini bilar va shu muhit ichida turib ham "Vaqt" she'rini yaratolgan ijodkor edi. Bu davr tuzumini qarshilab o'tish hamda yengib o'tish botqoqqa turib parvoz qilishdan ham qiyin ish edi. Biz shu o'rinda yozuvchi Omon Muxtorning quyidagi so'zlarini yodga olsak ayni muddao bo'ladi: "Hali aytganimiz minbardagi shoir sifatida tanilgan G'afur aka aslida faylasuf, mutaffakir edi. Davr imkon bersa, u faqat falsafiy hamda

umuminsoniy she'rlar yozar edi. Zotan, XX asr o'zbek adabiyoti she'riyatidagi G'afur akaga yetkazib, 'eng kichik zarradan Yupitergacha....' deya keng nafasda so'zlagan boshqa shoir uchramaydi''.

G'uncha ochilguncha o'tgan fursatni

Kapalak umriga qiyos etgulik

Ba'zida bir nafas olgulik muddat-

Ming yulduz so'nishi uchun yetgulik.

Adibning 'Vaqt' she'riga yuzaki qaraydigan bo'lsak, oddiy ma'no bordek tuyuladi, lekin bu she'rni chuqur o'rgansak, o'ta mavhum hamda qudratli hodisani guvohi bo'lishimiz mumkin. Chunki vaqtsiz hech narsa qilib bo'lmaydi. Hamma ishning oxiri borib vaqtga taqaladi. Bu bandeda har bir soniya, har bir on nazarda tutilgan. Vaqt go'yoki kapalak umriga qiyos etilgan, chunki barchamizga ma'lumki, kapalak umri naqadar oz va shu bilan birgalikda bizning umrimiz ham. Shoirning 'Vaqt' she'ri da vaqt atamasi zohiran soda, botinan esa tushunilishi qiyin she'r hisoblanadi. She'r misralari sirtdan qaraganda oddiy bo'lib ko'rinadi, ularning ma'nosini anglashimiz esa biroz qiyindek tuyuladi. She'r ma'nosini anglamaguncha esa, uning obrazini shakllantira olmaymiz. Bu turdagi she'rlarda avval obraz ko'zga tashlanib, keyin obraz bilan birgalikda ma'no anglashiladi. Lekin G'afur G'ulomning 'Vaqt' she'rida esa avval so'z va misralardagi ma'noni anglashimiz lozim, shundan keyingina esa bizning ongimizga she'r obrazidagi tasavvurlar kela boshlaydi. Go'yoki, 'Vaqt' she'ri chalg'ituvchi soddalikni bosib o'tib, zamirida zil ma'nolar yashiringan misralarni anglashga uringan, shunday urinishdan zavq tuya oladigan intellektual kitobxon mulki hisoblanadi. 'Vaqt' she'rini yuzaki o'qish vaqtni besamar o'tkazish bilan barobardir.

Vaqt Alloh taolo izmidagi sir-sinoatidir. 'Vaqt' haqida shunchalik mukammal she'r yozgan shoir shu haqiqatni bilmasmidi. Albatta, bilardi. Shoirning qizlari Olmos opa o'z esdaliklarida ul zotning do'st-nadimlari (e'tiborlisi shundaki, ularning barchasi eskicha ta'lim olgan madrasa ko'rgan milliy ziyolilar edilar) yarim tunda allaqaysi radioto'lqinlardan Qur'on tilovatlarini tinglab, yig'lab o'tirishganini ko'rgani haqida yozgan. Bu totalitar davrda yashagan ma'rifatli

o'zbek ziyolisi ikkiyoqlama, avra-astar hayot davrida yashaganligidan dalolat berib turadi.

U bir tomondan sho'ro g'oyalarini qabul qilgani holda, ikkinchi tomondan esa asriy zotiy o'zakdan voz kechmaganligini ko'rishimiz mumkin. Jumladan, "Qur'oni karim" dagi "Oyatul kursi" da ilohiy qalam bilan bitilgan "Faqat uning o'zi bordir. U tirik va abadiy turguvchidir" kalomi shoirning ongida

Hayot sharobidan bir qultum yutay,

Damlar g'animatdir, umrzoq soqiy.

Quyosh-ku falakda kezib yuribdi,

Umrimiz boqiydir, umrimiz boqiy

bo'lib jaranglagani bejiz emas. Shunda U, ya'ni Alloh, hamisha tirik ekan, asl ma'rifatli, iymonli insonlarning umri boqiydir, degan ma'noni ko'rishimiz mumkin. Adibning "Vaqt" she'ridagi ushbu misrasida "bir qultum" lahzaning boshqa bir shakli "nafas"ning sharobga bog'liq ekanligini bildiradi. Barchamizga ma'lumki, nafas olinadi-chiqariladi. Sharob esa qultum holida yutiladi. Bu yerda bir qultum sharob, bir lahzaga tenglashtirilyapti. Lahza esa g'animat sifatida "umrzoq soqiy" bilan qiyoslangan. O'ta nozik ishora bilan "g'animat" "umrzoq" qa, "damlar" mangulikning hoziru-nozir vakili hisoblangan "soqiy"ga qarshilantirilmoqda. Shuning uchun mangulikka sobit timsol kerak, uni esa jumlaning ushbu qatorida ko'rishimiz mumkin: ***quyosh-ku falakda kezib yuribti***, ***umrimiz boqiydir, umrimiz boqiy.***

Ba'zan shoir ijodidagi zamonasizlik haqida gapirilganiga guvoh bo'lamiz. "Vaqt" she'rini ham ushbu oqimga qo'shib qo'yishadi. Zamonasizlik zamonga, davr talabiga qarab ish tutishlikni, ijod qilishni anglatsa, unda "Vaqt" she'ri bunday zamonasizlikdan ancha yuqori turadi. Umuman, bu kabi asarlarga oddiy mezon bilan yondashibham, bunday me'zonlarni "Vaqt" kavi she'rlarga qo'llab ham bo'lmaydi. She'rni zamonasiz asarlar sirasiga kiritganlarni, unda joriy zamonga oid voqea –hodisa va shaxslar tilga olingani bizni chalg'itgan bo'lishi mumkin. Lekin biz o'zimizni G'afur G'ulomning o'rniga qo'yib ko'rsak hamda vaqt haqida she'r yozsak, qanday qilib davrimizdagi hodisalarni tilga olmasligimiz mumkin. G'afur

G'ulom ham o'z zamonasining davri haqida yozgan, shuning uchun ham adibning ushbu she'rini zamonasizlik deyishga haqqimiz yo'q deb hisoblayman. "Vaqt" she'riga kelsak, bu she'r batamom vaqt haqida yozilgan, zamona esa shu vaqtning bir parchasi, abadiyat nigohida qaralsa, u mutlaq vaqtning bir parchasi xolos. "Vaqt" she'rini zamonasiz asarlar sirasiga kiritayotganlar esa, she'rning mohiyatini yaxshi tushunmagan hamda uni anglamagliklaridan dalolatdir.

G'afur G'ulomning "Vaqt" she'rini qisqacha tahlil qilish natijasida, vaqtning qadri, har bir o'tadigan soniyamizning qadrini anglashimiz, uni behuda narsalarga sarf qilmasligimiz kerak.

Vaqt qadrlay bilgan odam foydasiga yuradi. *Ibn Qayyum aytadi: "Aslida, inson vaqti uning umridir. Vaqt bulutlardek o'tib ketadi. Kishi o'z zamoni va vaqtining qadrini bilishi, hatto biror lahzasini behuda o'tkazmasligi vashu asnoda eng afzal so'z va ishlarni bajarishi lozim. Doimo niyati yaxshilikda bo'lishi va bajariladigan amallarida sustkashlik qilmasligi kerak.*

Shunday ekan har birimiz, o'tayotgan har bir daqiqa, har bir onimizni nimaga sarf qilayotganimizni anglashimiz kerak. Umr bir marotaba beriladi. Shu berilgan umrdan, samarali foydalanish har birimizning o'z qo'limizda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. <https://islom.ziyouz.com/maqola/ulamolar-nazdida-vaqtning-qadri>.
2. Tanlangan asarlar.[Matn]: nazm va nasr.- T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot- matbaa ijodiy uyi, 2021.-352 bet.
3. G'afur G'ulom xotiralarda : to'plam/ Nashrga tayyorlovchlar : N.Ramazonov, L.Ilhomjonov. O'zR Adliya vazirligi , TDYU.-Toshkent: Toshkent davlat yuridik universiteti, 2021.-208b